

KONFERENSIYA

“JIZZAX VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIY
RIVOJLANISHINING ASOSIY
YO’NALISHLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR”



RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI

2025-yil 21 noyabr

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**



**JIZZAX VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIIY
RIVOJLANISHINING ASOSIIY YO‘NALISHLARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
*mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari
to‘plami*
(2025-yil 21-22-noyabr)

JIZZAX-2025

Jizzax viloyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo‘nalishlari: muammo va yechimlar. Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali Iqtisodiyot va turizm kafedrası, 2025-yil 21-22-noyabr. 557-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur‘atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e‘tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma‘ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas‘ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay‘ati a‘zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma‘ruza tezislarning mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va me‘yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas‘uldirlar.

ZAMONAVIY FILOLOGIYA FANLARIDAGI DOLZARB MASALALAR

G‘aybulloyev Shaxriyor To‘lqin o‘g‘li

O‘zMU Jizzax filiali “Filologiya va tillarni o‘qitish: ingliz tili” yo‘nalishi talabasi

Ilmiy rahbar: Saitov Sirojiddin Abduvaliyevich

O‘zMU Jizzax filiali dotsent v.b.

shakhriyor16me@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola zamonaviy filologiya fanining asosiy dolzarb yo‘nalishlari, yuzaga kelayotgan muhim muammolari va kelajakdagi rivojlanish tendensiyalarini soddalashtirilgan tarzda tahlil qiladi. Filologiya o‘zining an‘anaviy sohalarini ya‘ni tilshunoslik va adabiyotshunoslik bilan bir qatorda, globalizatsiya, axborot texnologiyalari va ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlar ta‘sirida tobora yangi hamda chuqur masalalar bilan duch kelmoqda. Maqolada til va madaniyat o‘zaro aloqasini o‘rganuvchi lingvomadaniyatshunoslik, shuningdek, adabiyotshunoslikdagi yangi yondashuvlar atroflicha ko‘rib chiqiladi. Til va madaniyatning global dunyoda o‘zaro aloqadorligi va taraqqiyoti, madaniy turli-tumanlik sharoitida milliy tillarni saqlash masalalariga alohida e‘tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Zamonaviy filologiya, tilshunoslik, adabiyotshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik, globalizatsiya, tillararo munosabatlar.

Annotation: This article provides a simplified analysis of the main current directions of modern philology, the emerging significant issues, and future development trends. Philology is increasingly confronted with new and complex challenges under the influence of globalization, information technologies, and socio-cultural transformations. The article thoroughly examines linguocultural studies, which explore the interrelation between language and culture, as well as new approaches in literary studies. Special attention is given to the interconnectedness and development of language and culture in the global world, and to the preservation of national languages in conditions of cultural diversity.

Key words: Modern philology, linguistics, literary studies, linguoculturology, globalization, interlingual relations.

Kirish

Filologiya insoniyat tafakkurining eng qadimiy va muhim ilmiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, til, adabiyot va madaniyatning yozma hamda og‘zaki shakllarini, ularning tarixiy taraqqiyotini chuqur o‘rganadi. Bu fan nafaqat matnlarni tahlil qilish, balki insoniyatning ma‘naviy merosini anglash va uni kelajak avlodlarga yetkazish vazifasini ham bajaradi. So‘nggi yillarda texnologik taraqqiyot, globallashtirish jarayonlari, ijtimoiy-siyosiy o‘zgarishlar va madaniyatlararo aloqalarning kuchayishi filologiya fanining oldiga yangi, murakkab va ko‘p qirrali masalalarni qo‘ymoqda. Endilikda filologiya faqatgina an‘anaviy adabiy matnlarni sharhlash yoki til tuzilishini o‘rganish bilan cheklanib qolmay, balki boshqa fanlar — informatika, sotsiologiya, psixologiya, madaniyatshunoslik va hatto sun‘iy intellekt tadqiqotlari bilan ham uzviy integratsiyalashmoqda. Zamonaviy filologiya lingvomadaniyatshunoslik orqali til va madaniyatning o‘zaro ta‘sirini tahlil qiladi,

raqamli filologiya yordamida elektron matnlar, korpus lingvistika va kompyuter dasturlari asosida yangi tadqiqot usullarini ishlab chiqadi, interdisiplinar yondashuvlar orqali adabiyotshunoslikni sotsiologik, psixologik va falsafiy kontekstlarda qayta talqin qiladi, global madaniy muloqot sharoitida milliy tillarni saqlash, ularning rivojlanishini ta'minlash va madaniy xilma-xillikni qo'llab-quvvatlash masalalariga alohida e'tibor qaratadi. Shu tariqa, filologiya bugungi kunda insoniyatning madaniy xotirasini asrash, til va adabiyotning ijtimoiy hayotdagi o'rnini anglash hamda zamonaviy ilmiy paradigmalarga moslashish jarayonida doimiy ravishda yangilanib borayotgan fundamental fan sifatida namoyon bo'lmoqda.

Asosiy qism

Zamonaviy filologiya uchun eng asosiy va jozibador yo‘nalishlardan biri bu lingvomadaniyatshunoslikdir. Bu fan til va madaniyatning bir-biriga chambarchas bog‘liqligini, til milliy qadriyatlarni, tafakkurni va dunyoqarashni qanday aks ettirishini chuqur o‘rganadi. Madaniy kodlar va simvollar orqali til madaniyatning asosiy "kodi" ekanligi haqidagi g‘oya tobora kuchaymoqda. Lingvomadaniyatshunoslar tildagi metaforalar, maqollar, iboralar va hatto oddiy so‘zlar orqali millatning qadriyatlar tizimini va dunyoni idrok etish usullarini tahlil qiladilar. Masalan, o‘zbek tilidagi "mehmonnavozlik", "oqibat", "hayo" kabi so‘zlarning til orqali ifodalanishi va ularning jamiyatdagi madaniy ahamiyati keng tadqiq etilmoqda. Tilshunoslikning boshqa belgilar tizimlarini (vizual obrazlar, ishoralar, moddiy madaniyat buyumlari) o‘rganuvchi semiotika bilan integratsiyalashuvi ham kuchaygan. Bu esa tilni faqatgina so‘zlar yig‘indisi emas, balki kengroq ma’nolar va madaniy xabarlar hosil qiluvchi murakkab tizim sifatida ko‘rish imkonini beradi. Misol uchun, reklama yoki shahar muhitidagi belgilar tizimi (yo‘l belgilari, ramzlar) ning tahlili kabi tadqiqotlar shular jumlasidandir. Globalizatsiya sharoitida turli madaniyatlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir va muloqot juda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Lingvomadaniyatshunoslik turli millat vakillari o‘rtasidagi madaniy tushunmovchiliklar sabablarini aniqlash va samarali hamkorlik mexanizmlarini tadqiq etishda muhim rol o‘ynaydi. Axborot texnologiyalarining misli ko‘rilmagan darajada rivojlanishi filologiya faniga katta yangi imkoniyatlar eshigini ochdi va texnologik yutuqlar tilning tuzilishi, ma’nosi va real hayotda qo‘llanilishi haqidagi filologik tushunchalarni yanada boyitmoqda. Internet va raqamli texnologiyalar orqali yig‘ilayotgan ulkan ma’lumotlar hajmi "Big Data" deb nomlanib, til va adabiyotni o‘rganish uchun nihoyatda katta yangi material bazasini taqdim etadi. Bu ma’lumotlarni tahlil qilish orqali tilning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi tezkor o‘zgarishlarini kuzatish mumkin. Sun’iy intellektning (AI) rivojlanishi filologlar uchun tilning mohiyati, uning inson ijodkorligi va tafakkuri bilan qanday bog‘liqligi haqidagi falsafiy savollarni ham kun tartibiga qo‘ydi. Masalan, kompyuterlar inson tilini qanchalik chuqur tushuna oladi va uni ishlatishi mumkin degan savol tilning tub mohiyatini qayta ko‘rib chiqishga majbur qilmoqda.

Zamonaviy adabiyotshunoslik an’anaviy matn tahlili va tarixiy kontekstni o‘rganish bilan cheklanib qolmay, turli fanlar bilan integratsiyalashgan holda yangi nazariy va metodologik yondashuvlarni ishlab chiqmoqda. Bugungi kunda adabiy asarlar sotsiologiya, psixologiya, falsafa, madaniyatshunoslik va hatto raqamli

texnologiyalar nuqtai nazaridan tahlil qilinmoqda. Postkolonializm, gender tadqiqotlari, intertekstual yondashuvlar, raqamli adabiyotshunoslik kabi yo‘nalishlar adabiy jarayonni yanada kengroq va chuqurroq anglash imkonini bermoqda. Shuningdek, global madaniy muloqot sharoitida adabiyot milliy identitetni saqlash, madaniy xilma-xillikni qo‘llab-quvvatlash va universal g‘oyalarni ifodalash vositasi sifatida o‘rganilmoqda. Globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining keng tarqalishi va madaniyatlararo aloqalarning kuchayishi milliy tillar oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Bir tomondan, ingliz tili kabi global tillarning ustunligi xalqaro muloqotni osonlashtirsa, boshqa tomondan, milliy tillarning o‘ziga xosligi va ularni asrab-avaylash masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Milliy tillar nafaqat aloqa vositasi, balki madaniy xotira, milliy identitet va ma‘naviy merosning asosiy tayanchi sifatida qadrlanadi. Shu sababli, ularni rivojlantirish, ta‘lim tizimida keng qo‘llash, ilmiy va badiiy ijodda faol ishlatish, raqamli muhitda mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. Global davrda milliy tillarning o‘rni ularning madaniy xilma-xillikni saqlashdagi roli, xalqaro maydonda o‘z ovozi eshittirish imkoniyati va kelajak avlodlarga yetkaziladigan ma‘naviy meros bilan belgilanadi.

Xulosa

Zamonaviy filologiya bugungi kunda juda ko‘p qirrali, dinamik va jadal rivojlanayotgan fan sifatida namoyon bo‘lmoqda. U o‘zining klassik asoslarini, ya‘ni tilshunoslik va adabiyotshunoslikni chuqur o‘rganish an‘anasini saqlagan holda, zamonaviy ilmiy metodologiyalarni, fanlararo yondashuvlarni va axborot texnologiyalarini faol o‘zlashtirmoqda. Bu jarayon filologiyani nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham yanada samarali va dolzarb soha sifatida shakllantirmoqda. Lingvomadaniyatshunoslik va adabiyotshunoslikdagi yangi oqimlar filologiya fanining tadqiqot maydonini kengaytirib, uni global jarayonlar bilan uzviy bog‘liq holda rivojlantirmoqda. Til va madaniyatning o‘zaro aloqadorligi, milliy identitetning saqlanishi, madaniy xilma-xillikning qadrlanishi, adabiyotning ijtimoiy va falsafiy kontekstlarda talqin qilinishi zamonaviy filologiyaning asosiy vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda. Shu bilan birga, raqamli filologiya, korpus lingvistika, elektron matnlar va sun‘iy intellekt asosidagi tahlil vositalari fanning yangi bosqichga ko‘tarilishiga xizmat qilmoqda. Milliy tillar va adabiyotlarni globallashuv kontekstida munosib o‘rganish, ularning xalqaro maydondagi o‘rnini mustahkamlash, madaniy turli-tumanlikni chuqur anglash va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish zamonaviy filologiyaning ustuvor vazifalari sifatida belgilangan. Bu vazifalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi filologiya fanining kelajakda yanada samarali rivojlanishini ta‘minlaydi, insoniyatning o‘zini, o‘z madaniyatini va boshqa madaniyatlarni chuqurroq anglashiga yordam beradi. Shunday qilib, zamonaviy filologiya insoniyatning madaniy xotirasini asrash, milliy va jahon tillarini rivojlantirish, adabiy jarayonlarni keng qamrovli tahlil qilish va global ilmiy hamkorlikni mustahkamlash orqali kelajakda ham fundamental fan sifatida o‘z ahamiyatini saqlab qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Chomsky N. (2015). *Sintaksis Nazariyasining Jihatlari*.
2. Fairclough N. *Tanqidiy Diskurs Tahlili: Tilning Tanqidiy O‘rganilishi* (2010).

3. Hofstede G. *Madaniyatlar va Tashkilotlar: Aqlning Dasturiy Ta‘minoti* (2010).
4. Pound S. *Raqamli Gumanitar Fanlar Bilan Shug‘ullanish: Tushunchalar, Asboblari va Texnikalar*. (2021).

РОЛЬ КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ МЕТАФОРЫ В ОСМЫСЛЕНИИ КАТЕГОРИИ ВРЕМЕНИ (НА МАТЕРИАЛЕ ИСПАНСКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ)

Абдуллаева Парвина Толибжоновна

Старший преподаватель кафедры

«Испанской и итальянской филологии», СамГИИЯ

espanolcursosam@google.com

Аннотация: В статье рассматривается роль концептуальной метафоры в формировании представлений о категории времени в испанском и узбекском языках. На основе когнитивно-лингвистического подхода, предложенного Дж. Лакоффом и М. Джонсоном, выявляются универсальные и национально-специфические способы метафорического осмысления времени. Сопоставительный анализ показывает, что обе языковые картины мира обладают общими схемами пространственного и предметного моделирования времени, однако в узбекской культуре доминируют представления о цикличности и естественном течении, а в испанской — линейность и динамика прогресса. Приводятся многочисленные примеры из испанской и узбекской литературы, фразеологии и пословиц.

Ключевые слова: концептуальная метафора, категория времени, когнитивная лингвистика, испанский язык, узбекский язык, лингвокультура.

Abstract:

The article examines the role of conceptual metaphor in shaping the understanding of the time category in Spanish and Uzbek languages. Based on the cognitive-linguistic approach proposed by G. Lakoff and M. Johnson, the paper identifies universal and culturally specific ways of conceptualizing time metaphorically. Comparative analysis shows that both languages share spatial and object-based models of time; however, Uzbek culture emphasizes cyclicity and natural flow, while Spanish favors linearity and progress. Numerous examples from Spanish and Uzbek literature, idioms, and proverbs are provided.

Keywords: conceptual metaphor, category of time, cognitive linguistics, Spanish, Uzbek, linguistic culture.

Современная когнитивная лингвистика рассматривает метафору не как стилистический приём, а как фундаментальный способ человеческого мышления. В классической работе Дж. Лакоффа и М. Джонсона “*Metaphors We Live By*” [4, 180] было показано, что метафора является основным